

УДК 811.111'342.9

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/63-2-26>

Оксана ПЕЛІВАН,

orcid.org/0000-0002-2708-9514

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри теоретичної та прикладної фонетики англійської мови

Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

(Одеса, Україна) *oxana72008@ukr.net*

Юлія ВІТ,

orcid.org/0000-0002-3840-5666

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри теоретичної та прикладної фонетики англійської мови

Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

(Одеса, Україна) *juliavit24@gmail.com*

Інна ЄВДОКИМОВА,

orcid.org/0000-0002-7235-6466

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри теоретичної та прикладної фонетики англійської мови

Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

(Одеса, Україна) *cloud2001@ukr.net*

ПРОСОДИЯ ВВІЧЛИВОСТІ/НЕВВІЧЛИВОСТІ В АНГЛІЙСЬКОМУ ФОРМАЛЬНОМУ КОНФЛІКТНОМУ ДІАЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

Статтю присвячено аналізу просодичних засобів реалізації ввічливості/неввічливості в формальних конфліктних діалогах, дібраних із саундтреків до 5 сучасних англомовних фільмів методом суцільної вибірки. Основними критеріями класифікації фактичного матеріалу дослідження є 1) ступінь формальності відносин між комунікантами і 2) ввічливість/неввічливість. Згідно з цими критеріями досліджувані діалогічні єдності класифікувалися як формальні ввічливі і формальні невічливі. У статті розглянуто функціонування просодії як засобу реалізації ввічливості/неввічливості в конфліктному дискурсі залежно від ступеня його формальності, що увиразнює загальну актуальність теми. Метою даної роботи є вивчення лінгвістичних засобів реалізації ввічливості в англомовному формальному конфліктному діалогічному дискурсі.

У формальних діалогічних єдностях (як ввічливих, так і невічливих) основним типом конфліктних ситуацій виступає службовий конфлікт, реалізований у трьох основних напрямках: начальник – підлеглий, начальник – начальник і підлеглий – підлеглий.

Формальні ввічливі і невічливі конфліктні діалоги на лексичному і синтаксичному рівні характеризуються відсутністю зниженої лексики; складними синтаксичними структурами (складнопідрядні та складносурядні речення); на просодичному рівні – середнім (іноді з тенденцією до уповільненого) темпом, середньою гучністю і середнім висотним діапазоном. Проте у випадках, коли службовий конфлікт набуває критичного характеру і комуніканти вдаються до тактики вербальної агресії, їхнє мовлення стає максимально швидким і гучним; в окремих випадках вони можуть дозволити собі вживання зниженої лексики.

У роботі застосовувалася комплексна методика експериментально-фонетичного дослідження просодії, що містить методи вивчення суб'єктивних особливостей інтонації на перцептивному рівні та об'єктивних акустичних параметрів звучного мовлення.

Проведений електроакустичний аналіз показав, що частотний компонент інтонації в цілому і значення максимумів частоти основного тону зокрема відіграють важливу роль у реалізації невічливості і частково беруть участь у реалізації мовленнєвої стратегії ввічливості, отже, частота основного тону є інформативним параметром диференціації ввічливості і невічливості. Було встановлено, що збіг емоційного центру з максимальними показниками ЧОГ у невічливих формальних конфліктних діалогічних єдностях набуває тенденції функціональної залежності, отже, в невічливому формальному спілкуванні максимальний показник частоти основного тону є обов'язковим параметром у реалізації емоції.

Дані електроакустичного аналізу свідчать про залежність показників діапазону інтенсивності від верхньої межі інтенсивності. Розширення діапазону інтенсивності в невічливих формальних ДЄ набагато частіше відбувається за рахунок підвищення верхньої межі, ніж у ввічливих формальних. Таким чином, можна стверджувати, що на просодичному рівні конфліктогени виділяються за рахунок підвищення гучності до максимальної. Отже, інтенсивність разом із частотою основного тону є інформативним параметром для диференціації ввічливості і невічливості в конфліктному діалогічному дискурсі.

Ключові слова: ввічливість, невічливість, комунікативний конфлікт, ввічливий формальний конфліктний діалогічний дискурс, невічливий формальний конфліктний діалогічний дискурс, частотний параметр інтонації, динамічний параметр інтонації.

Oksana PELIVAN,
orcid.org/0000-0002-2708-9514
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of English Theoretical and Practical Phonetics
Odesa National I.I. Mechnikov University
(Odesa, Ukraine) oxana72008@ukr.net

Yuliia VIT,
orcid.org/0000-0002-3840-5666
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of English Theoretical and Practical Phonetics
Odesa National I.I. Mechnikov University
(Odesa, Ukraine) juliavit24@gmail.com

Inna YEVDOKYMOVA,
orcid.org/0000-0002-7235-6466
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of English Theoretical and Practical Phonetics
Odesa National I.I. Mechnikov University
(Odesa, Ukraine) cloud2001@ukr.net

PROSODY OF POLITENESS/IMPOLITENESS IN ENGLISH FORMAL DIALOGICAL DISCOURSE

The immediate aim of the article is to define prosodic means of politeness/impoliteness realization in English formal conflict dialogical discourse.

The article examines the functioning of prosody as a means of implementing politeness/impoliteness in conflict discourse depending on the degree of its formality, which highlights the general relevance of the topic. The analysed formal conflict dialogical units were subdivided into polite and impolite. Thus, in this article we investigate 2 types of formal conflict dialogical units: polite formal and impolite formal.

Conflicts in formal dialogues (both polite and impolite) are realized in three main directions: chief – subordinate, chief – chief and subordinate – subordinate.

Formal polite and impolite conflict dialogues at the lexical and syntactic level are characterized by the absence of obscene language; complex syntactic structures (complex and compound sentences); at the prosodic level by – moderate tempo (sometimes with a tendency to slowdown), moderate loudness and moderate pitch range. However, in cases when the formal conflict becomes strong and deep and communicators make use of verbal aggression tactics, their speech becomes as fast and loud as possible; in some cases, they can even use obscene language.

A complex method of experimental phonetic prosody analysis was applied in this research. This type of analysis includes methods of studying subjective features of intonation at the perceptual level and objective acoustic parameters of speech.

The conducted electroacoustic analysis showed that the pitch component of intonation in general and the pitch peaks in particular play an important role in actualization of impoliteness and are partially involved in the implementation of the politeness speech strategy, therefore, the pitch component of intonation is an informative parameter for differentiating politeness and impoliteness. It was also established that the coincidence of the emphatic center of the utterance with the pitch peaks in impolite formal conflict dialogical units acquires a tendency of functional dependence, therefore, in impolite formal communication, the pitch peaks are considered an obligatory parameter in emphasis realization.

The data of the electroacoustic analysis indicate the dependence of the intensity range indicators on the upper intensity limit. The widening of the intensity range in impolite formal dialogues is much more often due to an increase in the upper limit than in polite formal ones. Thus, it can be argued that at the prosodic level conflictogenes are distinguished by increasing the volume to the maximum. Therefore, both the intensity and the pitch are considered informative parameters for differentiating politeness and impoliteness in conflict dialogical discourse.

Key words: *politeness, impoliteness, communicative conflict, polite formal conflict dialogical discourse, impolite formal conflict dialogical discourse, the pitch component of intonation, the dynamic component of intonation.*

Постановка проблеми. Однією з центральних проблем лінгвістики є міжособова комунікація, облігаторним елементом якої є ввічливість. На сучасному етапі розвитку гуманітарних наук дослідники одноставно стверджують, що ввічливість належить до категорії соціальних феноменів, що регулюють інтерактивну взаємодію,

сприяючи комунікативній успішності й безконфліктності. У зв'язку з цим останнім часом ввічливість стала об'єктом уваги багатьох учених у різних галузях знань (соціології, соціальній психології, антропології) і перш за все – в лінгвістиці. Праці вітчизняних і зарубіжних фахівців охоплюють широкий спектр проблем, присвяче-

них феномену ввічливості, зокрема різним підходам до її аналізу.

Аналіз досліджень. Перш ніж приступити до аналізу просодичних засобів актуалізації категорії ввічливості, необхідно визначити зміст даного поняття та надати його дефініцію.

У зарубіжній лінгвістиці надається особливе значення дослідженню категорії ввічливості (1; 4; 7), оскільки вважається, що ця категорія відіграє важливу роль в процесі комунікації. Проте, на відміну від попередніх досліджень (Brown, Levinson, 1987), у яких категорія ввічливості розглядається у межах речення і фрази, сучасні дослідники прагнуть вивчати ввічливість з точки зору її функціонування в дискурсі (Cristie, 2005).

Існують різні дефініції ввічливості, які можна розділити на чотири групи: 1) ввічливість як поведінка, спрямована на уникнення конфлікту та забезпечення успішної комунікації (Brown, Levinson, 1987); 2) ввічливість як поведінка, що відповідає певним соціальним установкам (Fraser, 1990); 3) ввічливість як увага до почуттів інших (Hill, Ide, 1987) і 4) як оцінка адресатом рівня комунікативної комфортності спілкування (Haugh, 2004).

Найбільш поширеним у лінгвістичній теорії є визначення ввічливості як поведінки, спрямованої на уникнення конфліктів та забезпечення успішної комунікації між співрозмовниками. «Ввічливість являє собою набір таких тактик поведінки, які використовуються для запобігання та вирішення конфліктів» (Zimmerman, West, 1975: 81). Це визначення виходить з розуміння ввічливості як набору тактик, спрямованих на побудову гармонійних відносин між людьми, і тому виражає основну мету ввічливості – оптимізацію процесу комунікації.

Альтернативне визначення ввічливості — поведінка, що відповідає соціальним нормам («Ввічливість – це форма суспільно-прийнятної поведінки», тобто поведінка, яка відповідає вимогам встановленого «комунікативного контракту» (*“conversational contract”* – визначення, запропоноване Б. Фрейзером) (Fraser, 1990: 233). Встановлений комунікативний контракт передбачає наявність певних норм, пов'язаних з очікуваннями співрозмовників. «Поведінка сприймається як «ввічлива», якщо відповідає специфічному соціально-встановленому регулятиву» (Ehlich, 1992: 74). Деякі норми регулюються суспільством, інші визначаються у процесі комунікації. Таким чином, це визначення вказує на нормативну та конвенційну природу ввічливості.

Третій підхід до поняття ввічливості визначає ввічливість як увагу до почуттів інших. На думку деяких учених, у процесі взаємодії необхідно

брати до уваги соціальний статус співрозмовника та соціальні відносини, встановити зручну для всіх дистанцію, пам'ятати про соціальні норми (Zimmerman, West, 1975: 89).

Наприкінці ХХ століття з'явився четвертий підхід до визначення ввічливості як оцінки адресатом рівня комунікативної комфортності спілкування, тобто акцент у трактуванні ввічливості перемістився з особистості мовця на особистість слухача, об'єктом уваги стають не виключно інтереси адресанта, але більшою мірою інтереси адресата.

Таким чином, ввічливість почали трактувати в термінах керуючих мотивів, намірів та кінцевих цілей (Kasper, 1990). Науковці відмовилися від поверхневої маніфестації феномена ввічливості і звернулися до її глибинного змісту.

Під ввічливістю в нашій роботі розуміємо соціо-прагматичний феномен, що сприяє успішності та безконфліктності комунікації. Неввічливість – це антипод ввічливості, реактивність учасників комунікації, нездатність тримати себе у межах ввічливості; це протилежний їй (ввічливості) феномен, результатом якого є дисгармонізація спілкування.

Оскільки **мета** даної роботи – виявити просодичні засоби реалізації ввічливості/неввічливості в англійському формальному конфліктному діалогічному дискурсі, доцільним вважаємо докладніше зупинитися на визначенні конфлікту взагалі та мовного конфлікту зокрема. Слід зазначити, що феномен конфлікту досить глибоко вивчений у психології, але на сучасному етапі дослідження міжособистісної комунікації становить величезний інтерес й у лінгвістів.

Явище конфлікту досить глибоко проаналізовано у психології та соціології, а на сучасному етапі дослідження міжособової комунікації становить інтерес і для лінгвістики, що зумовило активне вивчення мовленнєвого конфлікту зокрема і конфліктного дискурсу в цілому (М. В. Цюрупа, В. С. Петрінко, В. Я. Галаган, О. О. Селіванова, Л. Завальська). Проте специфіка й особливості актуалізації ввічливості/неввічливості в конфліктному діалогічному дискурсі крізь призму використаних характерних просодичних засобів як її активних експлікаторів, а також з урахуванням ступеня формальності спілкування дотепер не знайшли гідного відображення у вітчизняній і зарубіжній лінгвістиці.

З точки зору В. С. Петрінко, «за сутністю конфлікт – зіткнення двох сторін (осіб, груп), серйозною розбіжністю, що викликає напругу в ситуації і взаєминах. Напруга виникає тому, що зіштовхуються дві позиції партнерів, під загро-

зою опиняються їхні інтереси, конкретна ситуація оцінюється кожною стороною по-різному, через призму власного бачення, особистих переконань. Визначальною особливістю конфлікту є те, що він завжди супроводжується негативними емоціями різного вияву та інтенсивності (Петрінко, 2020: 24).

Галаган В. Я. стверджує, «міжособистісні конфлікти виникають за наявності проблемної ситуації, в якій учасники переслідують несумісні цілі; дотримуються несумісних цінностей і норм, намагаючись реалізувати їх у взаємостосунках один з одним; одночасно в гострій конкурентній боротьбі прагнуть до досягнення однієї й тієї ж мети» (Галаган, 2008: 23–24).

Конфліктна комунікативна взаємодія – антипод кооперативної з погляду на результат комунікації, оскільки не передбачає розв'язання спільного комунікативного завдання співрозмовниками. О. О. Селіванова вважає, що конфлікт «визначений неузгодженістю намірів, стратегічних програм комунікантів, асиметричними відношеннями між ними, дисбалансом статусів обличчя, результатом чого є переважно припинення спілкування, небажання подальшого продовження комунікації» (Селіванова, 2008: 604).

Л. Завальська визначає комунікативний конфлікт «як таку ситуацію спілкування, у якій співрозмовники виконують різні, переважно протискеровані комунікативні завдання, не налаштовані на успішність взаємодії, свідомо порушують максими спілкування, результатом чого є відсутність згоди або припинення комунікативної взаємодії» (Завальська, 2017: 72–73).

Очевидним стає той факт, що структура конфліктної діалогічної єдності містить репліку, що породжує конфлікт, і репліку, що його розвиває, а конфліктуючі сторони детермінуються як суб'єкт-ініціатор і суб'єкт, що залучається до конфлікту. В конфліктному діалозі можлива відсутність стадії завершення діалогу, що пов'язано з психологічними чинниками в процесі розвитку конфлікту, коли один з комунікантів часто припиняє спілкування.

Виклад основного матеріалу. Матеріалом дослідження слугували транскрипти та саундтреки 720 діалогічних єдностей, що входять до складу конфліктних діалогів, дібраних методом суцільної вибірки з 5 англомовних фільмів (“Love Story”, “Overboard”, “The Mirror Has Two Faces”, “Catch Me if You Can”, “Poseidon”), що становить 202 сторінки стандартного (формат А-4, 14 шрифт Times New Roman Cyr) тексту в друкованому форматі й 363 хвилини звучного мовлення.

Досліджувані формальні конфліктні діалогічні єдності поділялися на ввічливі та неввічливі.

Отже, в даній статті ми досліджуємо 2 типи формальних конфліктних єдностей: 1) ввічливі формальні та 2) неввічливі формальні діалоги.

У формальних діалогічних єдностях (як ввічливих, так і неввічливих) основним типом конфліктних ситуацій виступає службовий конфлікт, реалізований у трьох основних напрямках: начальник – підлеглий, начальник – начальник і підлеглий – підлеглий.

Так, ввічлива конфліктна взаємодія між *начальником і підлеглим* демонструє, що, незважаючи на різні позиції щодо вирішення виробничої проблеми, і підлеглий, і начальник не дозволяють собі образливого, принизливого або агресивного тону, тому замість підвищення гучності комуніканти використовують підвищення висотного рівня голосу.

Fox: *Spain? You want to go to Spain?*

Carl: *Well, eventually, he's got to go back to where the checks were printed. I think that's why he's moving back through Europe. Look at the map, sir. He's making a circle. He's running out of checks. I know it's a...it's a long shot, sir, but if we track him from Madrid, sir, we could still catch him!*

Fox: *Listen, Carl, if you couldn't catch him here you're not going to catch him there.*

Carl: *But sir, we're not going to let him get away!*

Fox: *No, Carl, you have already let him get away. You won't do it again.*

Carl: *But sir...!*

Fox: *The case is closed! (Catch Me if You Can)*

Цей приклад яскраво демонструє, що в досліджуваних конфліктних діалогах начальник – підлеглий можна виокремити деякі закономірності. Як правило, підлегли звертаються до начальників, використовуючи ввічливу форму *sir*; начальники ж найчастіше називають підлеглих по імені (*Carl*). Взаємодії начальник – підлеглий характеризуються відсутністю зниженої лексики. В конфліктних ситуаціях, коли підлеглий намагається довести, що має рацію, або хоче переконати начальника, він використовує окличні речення (*We could still catch him! / We're not going to let him get away!*), складні синтаксичні структури – складнопідрядні й складносурядні речення (*Well, eventually, he's got to go back to where the checks were printed. I think that's why he's moving back through Europe / I know it's a...it's a long shot, sir, but if we track him from Madrid, sir, we could still catch him!*). З точки зору просодичного оформлення таким реплікам зазвичай притаманні прискорений темп і середня гучність. Начальник, у свою чергу, наполягаючи на власній позиції, просто забороняє підлеглому робити те, що той має на меті

(*You won't do it again*). Чергова невдала спроба підлеглого заперечити своєму начальникові (*But sir!*), що характеризується достатньо високим ступенем емоційності, яка на мелодійному рівні найчастіше виражається вживанням високого спадного термінального тону, закінчується невдачею. Начальник у достатньо суворій формі припиняє спілкування (*The case is closed!*), вимовляючи останню репліку неголосно, але категорично й уривчасто, роблячи паузи після кожного слова, даючи підлеглому зрозуміти, що подальше обговорення не має сенсу.

Причиною службової конфліктної ситуації найчастіше є різні (іноді полярні) погляди комунікантів на способи розв'язання будь-якої професійної проблеми. Конфлікт починається у сфері службових відносин через об'єктивні причини і поступово охоплює емоційну сферу комунікантів. Ініціатором конфлікту виступає мовець, який перебуває в стані емоційного збудження; в таких випадках учасники комунікації можуть вдаватися до використання тактики вербальної агресії. І хоч у досліджуваних формальних діалогічних єдностях це трапляється нечасто (5% випадків), такий шлях розвитку конфлікту в даному типі спілкування нами зафіксовано.

Dean: *What I mean is... I've already done this out of oak, so I'm gonna have to go. You may have wanted cedar, but you didn't ask for cedar.*

Joan: *Well, the entire civilized world knows that all closets are made of cedar! The job was not done to my satisfaction.*

Dean: *I got news for you, lady! No job will ever be done to your satisfaction!*

Joan: *That's quite enough! Now just get out! (Overboard)*

Цей приклад демонструє неввічливе конфліктне спілкування між працедавцем і підлеглим, яке доходить до критичної точки, після чого комуніканти вдаються до тактики вербальної агресії. Тут конфлікт відбувається між працедавцем Джоан Стейтон і найманим робочим Діном Проффітом. Такі діалогічні єдності характеризуються високим ступенем емоційності, вони рясніють окличними реченнями і наказами; репліки комунікантів покликані образити й принизити співрозмовника (*No job will ever be done to your satisfaction! / That's quite enough! Now just get out!*). Прискорений темп, максимальна гучність, поєднання спадної шкали з високим спадним тоном – основні інтонаційні ознаки таких діалогічних єдностей.

Отже, формальні ввічливі і неввічливі конфліктні діалоги на лексичному і синтаксичному рівні характеризуються відсутністю зниженої лексики; як правило, складними синтаксичними

структурами (складнопідрядні та складносурядні речення); на просодичному рівні – середнім (іноді з тенденцією до уповільненого) темпом, середньою гучністю і середнім висотним діапазоном. Проте у випадках, коли службовий конфлікт набуває критичного характеру і комуніканти вдаються до тактики вербальної агресії, їхнє мовлення стає максимально швидким і гучним; в окремих випадках вони можуть дозволити собі вживання зниженої лексики.

В дослідженні інтонаційних параметрів, що беруть участь у реалізації мовленнєвої стратегії ввічливості/неввічливості в конфліктних діалогічних єдностях, обов'язково враховується зумовленість значення вислову його контекстом. Таким чином, опис інтонаційних характеристик досліджуваних конфліктних діалогічних єдностей вимагає системного підходу і комплексних методів дослідження.

У роботі застосовувалася комплексна методика експериментально-фонетичного дослідження просодії, що містить методи вивчення суб'єктивних особливостей інтонації на перцептивному рівні та об'єктивних акустичних параметрів звучного мовлення. До суб'єктивних акустичних особливостей належать висотні характеристики, ступінь гучності і швидкість темпу мовлення; до об'єктивних – частота основного тону, інтенсивність, тривалість фонації та пауз.

Згідно з результатами аудиторського аналізу, основними просодичними засобами реалізації ввічливості у формальному спілкуванні є темп, мелодія і тембр, неввічливості – мелодія, темп і фразовий наголос.

Спільними просодичними характеристиками, що беруть активну участь у реалізації ввічливості і неввічливості у формальних діалогах, є темп і мелодія. У ввічливому формальному спілкуванні переважає нормальний темп, а в неввічливому формальному – нормальний, але іноді (5,4% випадків) з тенденцією до прискореного. Це свідчить про те, що в неввічливій інтеракції комуніканти можуть дати волю власним емоціям, отже, виявляють їх швидше та без психологічних фільтрів стримування.

У формальному ввічливому і неввічливому спілкуванні превалює спадна ступінчаста шкала. Це пов'язано з тим, що у формальній конфліктній ситуації партнери по комунікації здебільшого поводять себе досить стримано, намагаються виражати мінімальну емоційність та максимально приховати особисті внутрішні переживання й емоції; на просодичному рівні такий тип взаємодії найкраще передає саме спадна ступінчаста шкала,

яка є типовою для формального спілкування. Досить часто вона поєднувалася, за даними аудиторів, з низьким спадним ядерним тоном (87%), що додавало висловлюванням серйозності й вагомості. У формальному неввічливому спілкуванні спадна ступінчаста шкала у поєднанні з низьким спадним ядерним тоном у спеціальних питаннях виражає роздратування і нетерпіння, в наказах – категоричність.

Вибір просодичних і лексико-синтаксичних засобів, набір емоцій / модальних відносин, які виражають комуніканти в процесі спілкування, зумовлені, перш за все, ступенем формальності відносин між ними. Ступінь формальності відносин між комунікантами розширює або, навпаки, звужує рамки емоційності; обмежує або, навпаки, надає свободу вибору в реалізації емоцій; припускає або унеможлиблює природність спілкування, дотримання правил рольової поведінки, приховування власних внутрішніх переживань і ставлення до співрозмовника, створення певного враження про себе.

Отже, у формальному спілкуванні, намагаючись бути стриманими, не розкривати свої особисті емоції та переживання, зберігати статусно-рольову субординацію, створити позитивне враження про себе, комуніканти ведуть розмову в нормальному темпі (часто з тенденцією до уповільненого) і використовують здебільшого спадну ступінчасту шкалу в поєднанні з низьким спадним тоном.

На подальшому етапі застосовувався метод електроакустичного аналізу, що містить інтонаграфічний та осцилографічний види аналізу. Електроакустичний аналіз дав змогу виокремити частотні та динамічні диферентори двох типів досліджуваних діалогічних єдностей.

Результати дослідження, зокрема дані за частотним і динамічним параметрами, узагальнено завдяки математичній обробці даних, а саме – методиці статистичного аналізу результатів фонетичних досліджень.

Проведений електроакустичний аналіз показав, що частотний компонент інтонації в цілому і значення максимумів частоти основного тону (далі ЧОТ) зокрема відіграють важливу роль у реалізації неввічливості і частково беруть участь у реалізації мовленнєвої стратегії ввічливості, отже, частота основного тону є інформативним параметром диференціації ввічливості і неввічливості.

Дослідження величини частотного діапазону свідчить про значний ступінь його варіативності. За рахунок тональних перепадів діапазон неввічливих формальних ДЄ значно ширший, ніж у ввічливих формальних. Діапазон ЧОТ відобра-

жає загальну атмосферу конфліктної взаємодії та пов'язаний з градацією голосу від низького до високого. Широкий діапазон частоти основного тону в неввічливих діалогічних єдностях ілюструє їхню емоційність у формальному конфліктному спілкуванні.

Розширення або звуження діапазону частоти основного тону також є важливим критерієм для диференціації ввічливих і неввічливих конфліктних діалогічних єдностей, оскільки було встановлено, що в неввічливих формальних діалогах розширення діапазону в основному відбувається за рахунок підвищення верхньої межі, що свідчить про високий ступінь експресивності мови; а у ввічливих формальних діалогах розширення діапазону набагато частіше відбувається за рахунок зниження нижньої межі ЧОТ. Це свідчить про більшу емоційність та експресивність неввічливих діалогічних єдностей, оскільки семантично важливі ділянки репліки виділяються на просодичному рівні за рахунок підвищення рівня голосу.

Дослідження максимальних показників частоти основного тону дають можливість стверджувати, що в неввічливих конфліктних діалогічних єдностях максимумами ЧОТ значно вищі, ніж у ввічливих конфліктних. Це підтверджує тезу про зв'язок емоційної насиченості діалогічної єдності з максимальним підвищенням голосу, тобто неввічливі ДЄ характеризуються більшою емоційністю, ніж ввічливі.

В результаті дослідження було встановлено, що максимальні показники частоти основного тону в більшості випадків збігаються з емпатичним центром висловлення, засвідчуючи провідну роль мелодійного компонента інтонації в реалізації емпізи у ввічливих формальних і неформальних конфліктних діалогічних єдностях. Було встановлено, що збіг емпатичного центру з максимальними показниками ЧОТ у неввічливих формальних конфліктних діалогічних єдностях (97% випадків) набуває тенденції функціональної залежності, отже, в неввічливому формальному спілкуванні максимальний показник частоти основного тону є обов'язковим параметром у реалізації емпізи. Це означає, що конфліктогени – слова, наміри, дії або бездіяльність, які спричиняють виникнення конфлікту (Цюрупа, 2004), – виділяються на просодичному рівні за рахунок підвищення голосу із середнього до максимально високого.

Результати аналізу динамічної структури конфліктних діалогічних єдностей засвідчили наявність тісного зв'язку динамічної структури тексту з його експресивною та емоційною насиченістю. Діапазон інтенсивності характеризує загальний

рівень гучності в процесі спілкування. Дослідження діапазону інтенсивності показало, що для неввічливих формальних діалогічних єдностей типовим є ширший діапазон інтенсивності, ніж для ввічливих формальних. Отже, загальний рівень гучності в неввічливих діалогічних єдностях значно вищий, ніж у ввічливих.

Дані електроакустичного аналізу свідчать про залежність показників діапазону інтенсивності від верхньої межі інтенсивності. Розширення діапазону інтенсивності в неввічливих формальних ДЄ набагато частіше відбувається за рахунок підвищення верхньої межі, ніж у ввічливих формальних. Таким чином, можна стверджувати, що на просодичному рівні конфліктогени виділяються за рахунок підвищення гучності до максимальної. Отже, інтенсивність разом із частотою основного тону є інформативним параметром для диференціації ввічливості і неввічливості в конфліктному діалогічному дискурсі.

Експериментальні дані дають змогу описати інтонаційні портрети двох типів досліджуваних діалогічних єдностей.

1) Ввічливим формальним діалогічним єдностям властиві: 1) середній діапазон ЧОТ; 2) розширення діапазону ЧОТ за рахунок зниження нижньої межі; 3) середні максимуми ЧОТ; 4) вузький діапазон інтенсивності; 5) низькі показники максимумів інтенсивності.

2) Неввічливим формальним діалогічним єдностям притаманні: 1) широкий діапазон ЧОТ; 2) розширення діапазону ЧОТ за рахунок підвищення верхньої межі; 3) високі максимуми ЧОТ; 4) середній діапазон інтенсивності з тенденцією до розширення; 5) середні максимуми інтенсивності.

Висновки. Конфліктному дискурсу як різновиду діалогічного дискурсу властива реалізація антиетикетних цілей, що суперечать позитивній спрямованості спілкування учасників комунікації та призводять до дестабілізації відносин.

Ввічливість як соціально-прагматичний феномен сприяє регулюванню міжособової взаємодії людей, продукуючи її успішність і безконфліктність. Неввічливість є антиподом ввічливості, реактивністю учасників комунікації, нездатністю

тримати себе в рамках ввічливості; це протилежний їй (ввічливості) феномен, результатом якого є дисгармонізація взаємодії. Крім стратегій ввічливості існують стратегії з протилежною спрямованістю – стратегії неввічливості, які пов'язані з агресивним ставленням адресанта до адресата і можуть призвести до виникнення конфлікту.

Просодія є одним з найважливіших механізмів реалізації та диференціації ввічливості та неввічливості в досліджуваних конфліктних діалогічних єдностях. Серед акустичних ознак, що найбільш чітко диференціюють досліджувані діалогічні єдності, виділяються діапазон ЧОТ та максимальна ЧОТ діалогічної єдності та діапазон інтенсивності. Велике значення в реалізації емпізи відіграють максимальні показники частоти основного тону та інтенсивності, що збігаються з емпатичним центром діалогічної єдності.

Мовлення комунікантів, які намагаються бути ввічливими у формальній конфліктній ситуації, характеризується середнім темпом з тенденцією до уповільненого, середньою гучністю, середнім висотним діапазоном голосу, що зумовлено формальністю та офіційністю самої обстановки, яка вимагає від співрозмовників дотримання статусної субординації.

Неввічливий формальний конфлікт характеризується більшим ступенем емоційності, ніж ввічливий формальний, оскільки комуніканти не завжди дотримуються правил та норм поведінки в офіційній ситуації, неввічливо чи й образливо поводяться зі співрозмовником, що на просодичному рівні виражається в більш прискореному темпі, ніж у ввічливому формальному спілкуванні, більшою гучністю та ширшим висотним діапазоном.

Результати дослідження дають можливість стверджувати, що конфліктна міжособова взаємодія є особливим видом комунікації з власною просодичною структурою.

Перспективним вважається дослідження ролі темпоральної компоненти інтонації в реалізації ввічливості/неввічливості в конфліктному діалогічному дискурсі, а також спектральний аналіз мовлення дикторів-суб'єктів, що ініціюють конфлікт, і дикторів-суб'єктів, залучених до конфлікту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Brown P., Levinson S. *Politeness : Some universals in language usage*. UK : Cambridge University Press, 1987. 352 p.
2. Christie, C. *Politeness and the Linguistic Construction of Gender in Parliament : An Analysis of Transgressions and Apology Behaviour* [Електроний ресурс] / Sheffield Hallam Working Papers on the Web : Linguistic Politeness Context, 2005. <http://www.schu.ac.uk/wpw/politeness/christie.htm>.
3. Ehlich, K. On the history of politeness. *Politeness in Language. Studies in its History, Theory and Practice*. Berlin : Noutonde Gruyter, 1992. P. 71–107.
4. Fraser, B. Perspectives on Politeness. *Journal of Pragmatics*, 1990. № 14. P. 219–236.
5. Haugh, M. Revisiting the conceptualization of politeness in English and Japanese. *Multilingua*, 2004. № 23. P. 85–109.

6. Hill, B., Ide, S. Universals of linguistic politeness: quantitative evidence from Japanese and American English. *Journal of Pragmatics*, 1986. № 10. P. 347–371.
7. Kasper, G. Linguistic Politeness : Current Research Issues. *Journal of Pragmatics*, 1990. № 2. P. 193–218.
8. Zimmerman, D., West, C. Sex Roles. Interruptions and Silences in Conversations. *Language and Sex : Difference and Dominance*. Newbury House, Boston, 1975. P. 78–94.
9. Цюрупа М. В. Основи конфліктології та теорії переговорів. Київ : Кодор. 2004. 172 с.
10. Петрінко В.С. Конфліктологія : курс лекцій, енциклопедія, програма, таблиці. Навчальний посібник. Ужгород : Видавництво УжНУ «Говерла», 2020. 360с.
11. Галаган В. Я., Орлов В. Ф., Отич О. М. Конфліктологія : Конспект лекцій для підготовки магістрів усіх форм навчання. Київ : ДЕТУТ. 2008. 293 с.
12. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістична енциклопедія : напрями та проблеми : [підручник]. Полтава : Довкілля-К. 2008. 712 с.
13. Завальская Л. Комунікативний конфлікт в політичному дискурсі. Лінгвостилістичні студії : наук. журн. / [редкол.: С.К. Богдан (голов. ред.) та ін.]. Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки. 2017. Вип. 6. С. 72–73.

REFERENCES

1. Brown P., Levinson S. (1987) Politeness : Some universals in language usage. 352 p.
2. Christie C.(2005) Politeness and the Linguistic Construction of Gender in Parliament : An Analysis of Transgressions and Apology Behaviour. <http://www.schu.ac.uk/wpw/politeness/christie.htm>
3. Ehlich K. (1992) On the history of politeness. *Politeness in Language. Studies in its History, Theory and Practice*. 71–107.
4. Fraser B. (1990) Perspectives on Politeness. *Journal of Pragmatics*. 14. 219–236.
5. Haugh M. (2004) Revisiting the conceptualization of politeness in English and Japanese. *Multilingua*. 23. 85–109.
6. Hill B., Ide S. (1986) Universals of linguistic politeness: quantitative evidence from Japanese and American English. *Journal of Pragmatics*. 10. 347–371.
7. Kasper G. (1990) Linguistic Politeness : Current Research Issues. *Journal of Pragmatics*. 2. 193–218.
8. Zimmerman D., West C. (1975) Sex Roles. Interruptions and Silences in Conversations. *Language and Sex : Difference and Dominance*. 78–94.
9. Tsyurupa M. V. (2004) Osnovy konfliktolohiyi ta teoriyi perehovoriv. [Basics of conflictology and theory of negotiations]. Kodor, Ukraine, 172. [in Ukrainian].
10. Petrisko V.S. (2020) Konfliktolohiya: kurs lektsiy, entsyklopediya, prohrama, tablytsi. [Conflictology: course of lectures, encyclopedia, program, tables]. Navchal'nyy posibnyk. Uzhhorod : Vydavnytstvo UzhNU «Hoverla», 360. [in Ukrainian].
11. Halahan V. Ya., Orlov V.F., Otich O.M. (2008) Konfliktolohiya : Konspekt lektsiy dlya pidhotovky mahistriv usikh form navchannya. [Conflictology: Synopsis of lectures for the preparation of masters of all forms of education]. Kyiv : DETUT. 293. [in Ukrainian].
12. Selivanova O. O. (2008) Suchasna linhvistychna entsyklopediya: napryamy problemy: [pidruchnyk]. [Modern linguistic encyclopedia: directions and problems] Poltava : Dovkillia-K. 712 s. [in Ukrainian].
13. Zaval'ska L. (2017) Komunikatyvnyy konflikt u politychnomu dyskursi. Linhvostylistychni studiyi: nauk. zhurn. / [redkol.: С.К.Bohdan (holov. red.) ta in.]. [Communicative conflict in political discourse. Linguistic studies: science. journal [edited by: C.K. Bogdan (chief editor) and others], Lutsk : Skhidnoievrop. nats. un-t im. Lesi Ukrainky 6. 72–73. [in Ukrainian].